

- media and the ideological effect (teoksessa CURRAN, J. et al. (eds.). Mass communication and society, emt.) sekä edellä mainitut (viite 24) teokset. Lähestymistapaa kuvaa myös HALLin artikkeli The economic and the political in Marx's theory of classes (teoksessa HUNT, A. (ed.). Class & class structure. Lawrence & Wishart 1977).
- (26) CONNELL, I. Monopoly capitalism and the media (teoksessa HIBBIN, S. (ed.). Politics, ideology and the state. Lawrence & Wishart 1978), s. 75.
- (27) Esim. FISKE, J. & HARTLEY, J. Reading..., emt.
- (28) Ks. esim. CONNELL, I. Monopoly..., emt., sekä HILL, J. Ideology, economy and the British cinema (teoksessa BARRETT, M. et al. (eds.). Ideology..., emt.).
- (29) GARNHAM, N. Editorial. Media, Culture & Society, 1 (2), 1979, ss. 119-120. Ks. myös Garnhamin artikkeleita Contribution to a political economy of mass-communication samassa numerossa sekä GOLDING, P. & MURDOCK, G. Ideology and the mass media: the question of determination (teoksessa BARRETT, M. et al. (eds.). Ideology..., emt.).
- (30) GARNHAM, N. Editorial, emt., s. 120.
- (31) Ks. erityisesti GOLDING, P. & ELLIOTT, P. Making the news, emt. Teoreettisesta tarkastelusta ks. MURDOCK, G. Class, power and the press: problems of conceptualisation and evidence (teoksessa HARRY, C. (ed.). The sociology of the press and journalism. University of Keele, painossa).

ARCTIC 138289 AUSTRIA 245978164 % STRIA 2387 H BELG 150001005031 BRAZIL 62243 & 62721 CANADA PATENT 19/559 534613441 - COLUMBIA 1645 6 RE PATEL EL 6115532 FRI 001 1111 11
 CI. BH 3533 & 519971018 P. ANGELES 191981 HLD DETHOOD NO. 22355 IND A PATENTED 17214 FAY - INO JAMA 41218 PATF ADPL EN M 2102 1942 B DCL M RE 106 FANSTAR 71 ENIE 107111 09
 RHOD PAT NTEO 20841 JTW AFRICAN PATENT NO 41259 PATENTE 25 WANGI A NO 177640 SV PAT NR 191178 SVIT ZEPOLAND NO 39286 US PATN 5 2558683 & 31314 UNICHEL PATEN AT 15130 O HLA PAT - 1 S 1110110
 SPACFW C RENTELIC AD 1785683 67 TW ICEIS 0101454704 BRIT 16 14 7 & 173063 5TH AFRICAN PATENT NO 2-3423 US & 2310104 L6104* OTHER PAT NTS PENDING PR NTEO 9 ENGLAND 9 LEFRASE 1969

UNKARIN JOUKKOTIEDOTUKSEN TUTKIMUSKESKUS¹

Joukkotiedotuksen tutkimuskeskus on joukkotiedotuksen ja yleisen mielipiteen tutkimuksen keskus Unkarissa. Se aloitti toimintansa vuonna 1969 Unkarin radion ja television yhtenä osastona, jonka tehtävänä oli soveltava tutkimus ja yleisradiotoiminnan pitkän tähtäimen suunnittelu. Vuodesta 1974 lähtien, jolloin radio ja televisio muutettiin erillisiksi organisaatioiksi, se on hallinnollisesti ollut radion alaisuudessa. Tutkimuskeskuksen yleinen valvonta- ja seurantavertaisuus on annettu radio- ja televisiokomitealle. - Tutkimuskeskuksen tutkimusalueeseen kuuluvat radio, televisio ja lehdistö sekä ei-instituutionaaliset kommunikaation muodot eli joukkotiedotus sosiaalisena kokonaisjärjestelmänä. Yleisen mielipiteen ja tietoisuuden tutkimukset, jotka liittyvät joukkotiedotukseen, on yhdistetty valtakunnallisiin tutkimussuunnitelmiin: tutkimuskeskus on yhteistyössä monien muiden tutkimuskeskusten kanssa ja sen edustajat osallistuvat moniin tieteellisiin toimikuntiin ja yliopisto-opetukseen. Keskus on osallistunut useisiin kansainvälisiin vertaileviin tutkimuksiin ja projekteihin sekä järjestänyt useita tieteellisiä konferensseja. Unkarin joukkotiedotuksen tutkimuskeskus saa Unescon tämän alan laitoksille antamaa tukea.

1 Lyhyt historia

Tutkimuskeskuksen perustamisesta lähtien v. 1969 osastoja oli neljä:

Sosiaalipsykologian osasto. Suurin osa sosiaa-

lipsykologian osaston tutkimuksista kohdistui joidenkin tärkeiden joukkotiedotussanomien vaikutuksen prosessin ymmärtämiseen. Tutkittiin esimerkiksi kuvitteellisten ohjelmien vastaanottoa ja ymmärtämistä. Lisäksi tutkittiin mm. lasten ja joukkotiedotusvälineiden vuorovaikutussuhteita ja television vaikutusta ihmisten välisiin suhteisiin. Osa tutkijoista ja osaston

¹Tiedot perustuvat vierailuun Unkarin joukkotiedotuksen tutkimuskeskuksessa Budapestissa 14.-28.1.1980.

johto uskoivat, että tarvitaan erityinen joukkotiedotuksen "vaikutus"-osasto. Osaston toiminta ei osoittautunut hedelmälliseksi ja se purettiin vuonna 1975. Niille tutkijoille, jotka halusivat toteuttaa psykologista ja sosiaalipsykologista lähestymistapaa, oli löydettävä uusi orientaatio. Pääosasta osaston tutkijoita muodostettiin nuorten ja lasten paneelitutkimusten osasto.

Joukkotiedotuksen osasto. Joukkotiedotuksen osastolla oli ensinnäkin käsiteongelmia. Osasto ei kyennyt kehittämään sellaista teoreettista ja praktista tutkimuskäsitteistöä, joka olisi ollut koherentti ja hedelmällinen. Ei voitu jäädä odottamaan hedelmällisen tutkimuskohdetta koskevan käsitteistön kehittämistä. Toiseksi osastolta vaadittiin jatkuvasti administratiivisia ja operatiivisia tutkimuksia, joita ei kyety hoitamaan riittävän hyvin. Muun muassa tutkimusten toteuttamisaikatauluja ei pystytty pitämään. Tutkijat pätevoituvivät samanaikaisesti ja käytännön tilaustutkimuksia ei voitu hoitaa. Osasto purettiin, ja tutkijat hajosivat omiksi hyvin erilaisia teemoja käsitteleviksi tutkimusryhmiiksi.

Suunnitteluosasto. Tutkimuskeskuksen perustamiseen asti (1969) pitkän tähtäyksen suunnittelua hoiti yleisradion oma osasto. Tutkimuskeskuksen suunnitteluosaston tehtäväksi annettiin ennusteiden laatiminen ja pts-työ radion ja television johtavia elimiä varten. Kun radio ja televisio jaettiin vuonna 1974 omiksi organisaatioikseen, tuli suunnitteluosastolla ongelmia. Radiolla ja televisiolla oli siis jo omat suunnitteluosastot perustettuina, kun tutkimuskeskus aloitti työnsä, ja näin esiintyi toimintojen kaksinkertaisuutta.

Radion suunnitteluosasto ei kyennyt kuitenkaan tekemään tutkimuksia ja analyyseja, joita olisi voitu käyttää hyväksi pitkän tähtäimen suunnittelutyössä. Vuonna 1979 keskus teki suunnittelututkimuksen radiota varten. Myös televisiota varten tehtiin suunnittelujärjestelmä. Suunnitteluosaston lakkauttamisen jälkeen oli uudelleen orientoiduttava joukkotiedotuksen aitoihin sosiologisiin tutkimuksiin. Aikaisem-

min tutkimus oli suuntautunut ensi sijassa joukkotiedotuksen kulutuksen mittaamiseen. Esimerkiksi joukkotiedotussanomien tuotantokysymysten tutkiminen oli taka-alalla. Suunnitteluosasto oli yrittänyt kuitenkin tutkia informaation tuotanto-ongelmia, mutta se ei päässyt kovin pitkälle.

Yleisen mielipiteen tutkimuksen osasto. Tämä osasto on edelleen olemassa.

2 Nykyinen rakenne

Tutkimuskeskuksessa toteutettiin helmikuussa 1980 eräitä uudelleenjärjestelyjä. Muutokset perustuivat keskuksen sisäisiin tarpeisiin, ei yhteiskunnallisiin, ja siinä mielessä oli kyse sisäisistä päätöksistä. Eräänä syynä muutoksiin oli tieteellisessä tuotteliaisuudessa havaitut ongelmat. Oli todettu eräänlaisia 'tieteellistä ohentumista' tuotteliaisuutena mitattuna.

Hallinnollisesti tutkimuskeskus kuuluu Unkarin yleisradioon. Vuonna 1974 Unkarin yleisradio jaettiin kahteen erilliseen organisaatioon, radioon ja televisioon. Tutkimuskeskus on radion alaisuudessa. Tutkimuskeskuksen työn yleinen seuranta- ja valvontavelvollisuus on radio- ja televisiokomitealla. Siihen kuuluu 15 jäsentä, mm. varaopetusministeri ja varakulttuuriministeri, radion ja television puheenjohtajat, posti- ja lennätinlaitoksen varapääjohtaja, Unkarin sosialistisen työväenpuolueen (USTP) keskuskomitean agitaatio- ja propagandaosaston johtaja.

Tutkimuskeskuksen kulloinkin kahdeksi vuodeksi kerrallaan laatima tutkimussuunnitelma esitellään radio- ja televisiokomitealle, joka tekee siitä päätöksen. Komitea kokoontuu säännöllisesti käsittelemään radion ja television toimintaan liittyviä asioita, joihin tutkimuskeskus joutuu toimittamaan aineistoa. Tutkimuskeskus tekee jatkuvaa sisällönanalyysia radion ja television ohjelmista sekä lehdistökirjoittelusta kulloinkin tutkimussuunnitelmassa määritellyistä teemoista. Teemat ulottuvat taloudellista tilannetta koskevien joukkotiedotussanomien analyysistä yleisen mielipiteen erityiskysymyksiin.

Organisatorisesti tutkimuskeskus kuuluu radioon. Toisin sanoen, keskuksen työntekijät saavat palkkansa radion työntekijöinä radion budjetin kautta. Myös tutkimusrahoista pääosa tulee radion budjetista. Radio- ja televisio-komitea tukee myös, ja osa määrärahoista tulee muista lähteistä ns. ulkopuolisena rahoituksena. Esimerkiksi paneelitutkimukset (joka päivä television katselusta) ovat television maksamia. Muut tutkimukset maksetaan yleensä radion budjetista.

USTP:n keskuskomitea maksaa omat tutkimuksensa. Ulkopuolisista lähteistä saaduilla rahoilla tehtyjen tutkimusten kuluista tilaaja yleensä maksaa kyselylomakkeiden postimaksut, ATK-ajot ja koodauksen. Tällaisia tilaustutkimuksia on tehty mm. tiedeakatemialle, eri ministeriöille ja lehtimiesliitolle.

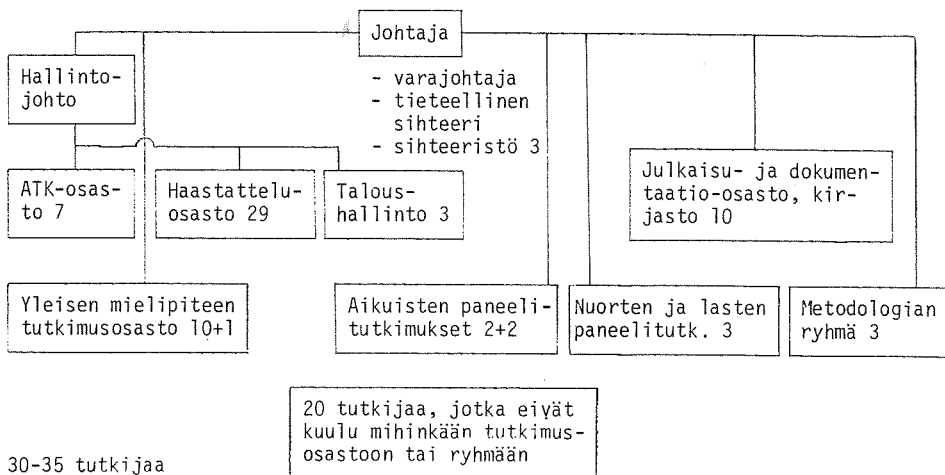
Tutkimuskeskuksen asema on viime vuosina vahvistunut ja vakiintunut. Tutkimuskeskuksen työ suuntautuu karkeasti jakaen kahtaalle: osaksi radio- ja televisio-komitealle, osaksi USTP:n keskuskomitealle. Viime vuosina on ollut havaittavissa suurempi tieteellinen vapaus erityisesti mielipidetutkimusosastolla toteuttaa tutkimuskeskuksen omista ideoista lähteneitä tutkimuksia. Unkarissa ei ole mitään toista maanlaajuisia mielipidetutkimuksia tekevää laitosta. Joissakin osissa maata on puolueen pieniä mielipidetutkimusryhmiä.

Sanomalehdenkustantajilla on pieni tutkimusryhmä, joka tekee pienimuotoisia lukijakuntatutkimuksia. Tutkimuskeskus tekee poliittiset mielipidetutkimukset.

Unkarin joukkotiedotuksen tutkimuskeskus Budapestissa jakaantuu henkilökunnaltaan kuvion 1 osoittamalla tavalla.

Kuten tutkimuskeskuksen rakennekaaviosta ilmenee, keskuksessa työskentelee noin 20 tutkijaa, jotka eivät kuulu mihinkään osastoon. He orientoituvat itsenäisesti tai spontaanisti syntyvien tutkimusryhmien pohjalta kiinnostuksensa mukaisiin aiheisiin. Myös tällä 'vapaasti leijuvien' tutkijoiden muodostamisella pyritään voittamaan tuotteliaisuusongelmia.

Vaikka keskuksen työn uudelleen järjestämisellä ei ole mitään ulkoista yhteiskunnallista tarvetta, on niiden taustalla kuitenkin eräitä tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet koko yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen viimeaikaisiin järjestelyihin. Ensinnäkin yhteiskuntatieteissä on maan huonontuneen taloudellisen tilanteen takia vähennetty resursseja, tai oikeastaan niiden lisäsvauhtia on hiljennetty. Tutkimuskeskuksen ei ole toistaiseksi tarvinnut supistaa henkilökuntaansa tai vähentää muuten toimintaansa. Jos näin tapahtuu, osa tutkijoista joutuu hakeutumaan muualle töihin. Toiseksi maan yleinen yhteiskunnallis-poliittinen tilanne määrää sen, mitkä tutkimussuuntaukset ovat esillä ja vallal-

30-35 tutkijaa
 20-25 haastattelijaa
 30-40 muuta työntekijää (ATK, kirjasto, julkaisuosasto)
 Yhteensä noin 90-95 työntekijää (määrä vaihtelee tutkimuskauden vaiheesta ja projekteista riippuen)

Kuva 1. Unkarin joukkotiedotuksen tutkimuskeskuksen (Budapest) rakennekaavio

la, mitä tutkimusalueita kehitetään jne. Määrävänä tekijänä ovat olleet eräät maan taloudelliseen tilanteeseen liittyneet kasvu- ja kehitysongelmat. Resursseja on näin ollen suunnattu näiden ongelmien parissa työskenteleviin tieteisiin.

Tutkimuskeskuksen tieteellisen jälkikasvun kohdalla on havaittu myös ongelmia, joita pyritään ratkomaan. Tutkijoiden niin kutsutulla keskipolvella - nuorilla tutkijoilla, jotka eivät vielä ole kypsiä tutkijoita, mutta ovat hyvin koulutettuja ja kokeneita - on ollut suuria ongelmia, vaikka he ovatkin kyenneet tekemään väitöskirjoja kuten ennenkin. Puutteita on ollut mm. ohjauksessa.

Tutkimuskeskus työskentelee kahdeksi vuodeksi kerrallaan laaditun tutkimussuunnitelman pohjalta. Tutkimuskausi alkaa joka toisen vuoden huhtikuun alussa. Tutkimusaiheet ja -ongelmat valitaan tutkimuskeskuksen omien ja eräiden ulkopuolisten elinten ehdotusten pohjalta.

Tärkeimmät ulkopuoliset tutkimustehtävien antajat ovat USTP ja radio- ja televisiokomitea. Molemmat antavat vuosittain kunkin vuoden alussa joitakin tutkimuspyyntöjä. Radio- ja televisiokomitea esittää tutkimusongelmat tutkimuskeskukselle, joka haastattelee radio/televisiojohtoa tutkimuksen suorittamiseen liittyvistä käytännön seikoista. Tämän jälkeen keskus valmistelee kollektiivisesti 'ongelmaliistan' siitä, miten esitettyjä ongelmia voitaisiin tutkia. Keskus neuvottelee lisäksi metodologisista ja aikataulukysymyksistä tilaajan kanssa.

Tutkimuskeskus voi ehdottaa myös omia tutkimuskohteita esimerkiksi sellaisista yhteiskunnallisista tapahtumista tai tieteellisistä ongelmista, joita keskus pitää kulloinkin tärkeinä. Näin muodostuneet tutkimustehtävät eivät muodosta mitään koherenttia ykseyttä, vaan erään tutkimusongelmaliistan.

Vuoden 1980 helmikuun jälkeen toteutetaan eräitä työskentelytapoihin liittyviä uudistuksia. Tuolloin järjestettiin seminaari, jossa keskusteltiin tutkimuskeskuksen tutkimusorientaatiosta ja tutkimusalueen kokonaisuudesta. Tarkoituksena on myöhemmin perustaa ryhmä, joka tekee tutkimuskehityksen pitempää (kuin kahden

vuoden) ajanjaksoa varten siitä, mitkä ovat keskeisiä kehittämistä vaativia alueita. Keskusteluissa yksittäisten tutkijoiden kanssa esitettiin tällaisina uusina alueina mm. joukkotiedotusorganisaatioiden sanomien tuotantokysymykset, ylikansallisten yhtiöiden rooli, maan makrotalouden kehityksen ja joukkotiedotusvälineiden kehityksen keskinäisyyksien selvittely, uusi viestintäteknologia ja sen vaikutus joukkotiedotusjärjestelmään ja yhteiskunnallisen informaation levitykseen, julkisuuden rooli sosialistisessa Unkarissa, joukkotiedotuksen agenda-setting-funktio (= joukkotiedotus 'päiväjärjestyksen' antajana ja keskustelun määrääjänä), yms.

Kun tutkimusteemat on valittu, tutkimusehdotus tai -idea on yleensä olemassa hyvin yleisessä, esitieteellisessä mielessä. Tämän jälkeen tutkija tai tutkijaryhmä tekee ehdotuksen tai esitutkimuksen eli tutkimuskonseption siitä, miten teoreettisista lähtökohdista lähtien kyseinen ongelma voitaisiin ratkaista. Tutkimuskonseptiosta keskustellaan asianomaisessa osastossa tai ryhmässä, johon voivat osallistua kaikki keskuksen tutkijat. Keskustelun pohjalta tutkija täsmentää tai korjaa tutkimussuunnitelmaa. Tämän jälkeen tutkimussuunnitelma esitetään tutkimuskeskuksen osastojen johtajien istunnossa, jossa keskustellaan työn teoreettisista lähtökohdista, tutkimusresursseista jne. ja tehdään tutkimusta koskevat päätökset. Tutkija tai tutkijaryhmä voi vielä tämän jälkeen tehdä korjauksia tai muutoksia tutkimussuunnitelmaan ja aloittaa työnsä. Kun tutkimus on valmistunut, se käsitellään osaston tai ryhmän erimuotoisissa istunnoissa tai seminaareissa. Väitöskirjojen osalta on voimassa Unkarin tiedeakatemian yleinen ohjesäännöstö. Ennen kuin väitöskirja lähetetään tarkastettavaksi, se on käsiteltävä tutkimuskeskuksen tutkimuskokouksissa.

3 Tutkimusalueet

Unkarin joukkotiedotuksen tutkimuskeskuksen päätehtävänä on joukkotiedotuksen sosiologian teoreettinen ja empiirinen tutkimus. Viime vuosina on etualalle noussut myös tiedonväli-

tyksen ja tiedontarpeen välisten yhteyksien tutkimus.

Teoreettisten lähestymistapojen joukosta on mainittava tärkeimpinä joukkotiedotusvälineiden yhteiskunnallisen roolin analyysi lähtien kansalaisten yhteiskunnallisesta tilasta ja asemasta, heidän toimintansa ja arvojärjestelmänsä kokonaisuudesta, sosialistisen yhteiskunnan tämänhetkisestä kehitysvaiheesta ja joukkotiedotusvälineiden sivistysteoriasta. Keskus soveltaa laajalti perinteellisiä tutkimusmenetelmiä (survey, sisällönanalyysi, erilaiset haastattelutekniikat jne.) sekä harjoittaa metodologisia kokeiluja empiirisen tutkimuksen alueella.

Tutkimuskeskuksessa ei tarkastella joukkotiedotuksen kysymyksiä jonkin määrätyn erityistieteen näkökulmasta, vaikka keskuksen harjoittamaa tutkimusta voidaan sanoa luonteeltaan sosiologiseksi. Tällainen lähestymistapa joukkotiedotukseen kiinnittää tutkimuskohteen sosiaalisten suhteiden kokonaisjärjestelmään. Samalla tutkijat ovat kiinnostuneita myös joukkotiedotuksen psykologisista vaikutusmekanismeista määrättyihin ryhmiin ja yksilöihin. Sosiologisen panoksen ohella keskuksen tutkimustyössä on merkittävä osa historiallisella lähestymistavalla, etnografisten tutkimustulosten ja nykyaikaisen kielitieteen, kuten semiotiikan, hyväksikäyttöllä. Esimerkkinä viimeainitusta on sisällön erittely poliittisten päätösten heijastumisesta pilapiirroksissa. Joukkotiedotuksen kirjallisuustieteelliset näkökohdat ovat olleet myös tutkimuksen kohteena; on esim. tutkittu radion ja television vaikutusta ja ilmentymistä Unkarin runoudessa sekä radio- ja televisioarvostelujen aiheiden ja näkökantojen valintaa. Tutkimuskeskuksen tieteellistä toimintaa luonnehtii joukkotiedotuksen tutkiminen sen kokonaisuudessaan mukaanlukien joukkotiedotusvälineiden toiminta ja tehtävät sekä määrättyjen ohjelmien sisältö ja vaikutukset - kaikki tämä mahdollisimman kompleksisesti.

Säännöllisten ohjelmien vastaanottotutkimusten avulla tutkimuskeskus seuraa kuinka

laajasti määrättyjä radio- ja tv-ohjelmia kuunnellaan ja katsotaan sekä selvittää näiden ohjelmien käyttöajoissa tapahtuvia muutoksia ja niihin vaikuttavia tekijöitä. Ohjelman rakenteellisten muutosten vaikutusta sen kuuntelu- ja katselumäärään tutkitaan sosiologisina ja psykologisina vaikutustekijöinä määrättyjen ohjelmien tietyissä vastaanottajaryhmissä, on tutkittu esim. poliittisten, informatiivisten, taloudellisten, kasvatuksellisten, taiteellisten ja kirjallisuusohjelmien ohjelmarakenteen muutosvaikutuksia. Tämä ei kuitenkaan sulje pois joukkotiedotukseen järjestelmän kohdistuvaa tutkimusta: edellä mainittuihin tutkimuksiin liittyvät eri joukkotiedotusvälineiden ja -kanavien vertailevat vaikutustutkimukset. Esim. valtakunnallisten ja alueellisten, värillisten ja mustavalkoisten tv-ohjelmien, muualla kuin televisiossa esitettyjen elokuvien vastaanottotutkimukset sekä eri lehtien lukijakuntatutkimukset.

Unkarin joukkotiedotuksen tutkimuskeskuksen teoreettinen lähestymistapa nojautuu G. Lukácsin lähtökohtiin ja käsityksiin tietoisuudesta ja sen tuottamisesta. Tällöin tarkastellaan yhteiskunnallisen tiedon tuottamista laajasta näkökulmasta. Siihen kuuluvat ei pelkästään joukkotiedotus ja henkilökohtainen kommunikaatio vaan myös esim. kulttuurin ja taiteen, kirjallisuuden, muodin ym. tuottaminen. Näistä lähtökohdista määräytyy kolme keskeistä aluetta, joita tutkimuksella pyritään kattamaan: (1) yhteiskunnallisen tiedon tuottaminen, (2) tiedon prosessiluonteisuus ja (3) arkipäivän tietoisuus.

Kirjallisesti muotoiltua teoreettista kehystä tutkimuksen lähtökohdista tutkimuskeskuksella ei ole. Tähän vaikuttaa ensinnäkin se, että empiiristä sosiologista tutkimusta on Unkarissa harjoitettu kaikkiaan vasta noin 15 vuoden ajan. Toinen vaikuttava seikka on se, että tutkimuskeskus on soveltavan tutkimuksen laitos. Teoreettinen ja periaatteellinen tutkimustyö tehdään yliopiston laitoksilla, lähinnä sosiologian, psykologian ja lingvistiikan laitoksilla.

Vuosittain tutkimuskeskuksessa valmistuu 20-40 empiiristä tutkimusta, joten niiden yhteismäärän perusteella olisi mahdollisuuksia kehittää teoreettista pohjaa ja tähän suuntaan keskuksessa on viime aikoina havaittakin olevan tarvetta tutkimusta kehittää.

Viime vuonna tutkimuskeskus teki radiolle tutkimuksen (TK-80) siitä, minkälainen on seuraavan vuosikymmenen aikana yhteiskunnallinen tietoisuus Unkarissa. Tämä prognoosi selvittää, mitkä ovat maan sosiaalis-taloudellisen kehityksen ja joukkotiedotuksen muutoksien yhteydet sekä yhteiskunnallisen tiedon ja tietoisuuden päällimmäiset muodot 1980-90. Analyysiä käytetään radion ohjelmasuunnittelun pohjana. Näistä tuloksista lähtien keskus luonnostelee myös tutkimusstrategian vuoteen 1995 asti.

Tällaisen tutkimusstrategisen prognoosin tekemiseen tarvitaan useita aineksia. Tarvitaan tietoa siitä, mitä yhteiskunnallisia vaatimuksia asetetaan yhteiskuntatieteelle ja -tutkimukselle. Keskus pyrkii myös määrittelemään ja ottamaan tutkimukseen mukaan eräitä joukkotiedotustutkimuksen peruskäsitteitä. Eräs tällainen on kysymys siitä, mikä on julkisuuden osuus ja rooli nyt, mikä vuonna 1990. Edelleen pyritään määrittelemään joukkotiedotuksen sosiaaliset funktiot nyt ja tulevaisuudessa ja mitkä yleensä ovat joukkotiedotuksen kehitysnäkymät.

Joukkotiedotuksen yhteiskunnallisten funktioiden määrittelyä ja tutkimusta tutkimuskeskuksen johtaja Tamas Szescko piti tärkeänä, koska siinä ei hänen mielestään ole kovin paljon edistytty sosialistisissa maissa. Lähinnä näissä on tutkittu (1) joukkotiedotuksen teknisiä mahdollisuuksia ja kehittämisedellytyksiä, toisaalta on yritetty kriittisesti selvittää (2) porvarillisen yhteiskunnan joukkotiedotusvälineiden funktioita ja näin saatuja tietoja on pyritty (3) yhdistämään klassiseen marxilais-leniniläiseen propagandateoriaan. Szesckon mukaan näin marxismin perustalta syntyneissä teorioissa on jouduttu eklektisismiin. Hänen mukaansa marxismin perustalta voidaan luoda adekvaatti joukkotiedotuksen teoria, mut-

ta sen ei tule lähteä eklektisismien pohjalta. Tällöin eräs hyvä lähtökohta on tutkia joukkotiedotuksen funktioita yhteiskunnallisen tiedon tuotannon kokonaisprosessissa.

Mainitussa TK-80 projektissa pyritään kehittämään ja määrittämään joitakin keskeisiä teoreettisia käsitteitä. Tutkijat selvittävät keskenään kollektiivisesti eri käsitteitä ja näin pyritään saamaan myös perspektiiviä pitkäjännitteiselle joukkotiedotustutkimukselle.

Teoreettinen tutkimustyö peruskäsitteiden parissa ei kuitenkaan ole vain joukkotiedotuksen ja kulttuurin ongelma, vaan tällainen työ tapahtuu samalla myös politiikan ja tieteen leikkauspisteessä. Näin ollen se, miten teoria kehittyy ja miten sitä kyetään kehittämään, riippuu maan yleisestä kulttuurin ja politiikan kehitystasosta.

Unkarin joukkotiedotuksen tutkimuskeskuksella ei ole omaa kirjattua tutkimuspoliittista ohjelmaa, vaan se heijastuu harjoitetussa tutkimuksessa ja julkaisuissa.

Helmikuussa 1980 toteutetulla tutkimuskeskuksen rakenteen uudelleenjärjestelyjen taustalla oli laitoksen sisältä noussut tarve. Päämääränä on, että laitoksen eri osastoilla työskentelevät tutkijat pystyisivät tekemään enemmän tutkimustyötä. Tätä pyritään edistämään kehittämällä tervettä sisäistä intellektuaalista kilpailua tutkijoiden kesken.

Tähänastinen rakenne syntyi silloin, kun useimmat tutkijat olivat vasta-alkajia. Silloin osastojako ja niiden erillisyyden muodostamat puitteet olivat tutkijan suojana ja turvana, mutta ei eteenpäin vievänä kehiksenä. Alkuaajoista lähtien tutkijat ovat pätevoityneet tieteellisesti ja monelle on kehittynyt oma tutkimusprofiili.

Tällaisessa vaiheessa voidaan antaa lisää vapautta ja vastuuta sekä omaa liikkumaa-alaa lisää. Jotkut tutkijoista, jotka aikaisemman rakenteen puitteissa eivät saaneet paljon aikaan, pelkäävät näitä uudelleenjärjestelyjä.

Uusi järjestelmä, jossa noin 20 tutkijaa ei kuulu mihinkään osastoon, on yritys saavuttaa ja kannustaa määrättyihin tuloksiin. Szesckon mukaan on kiistatta osoittautunut, että tutki-

jana oleminen ei ole elintapa vaan kutsumus.

Vanhassa järjestelmässä osastot eristivät tutkijat toisistaan. Nyt halutaan keskusta viedä kollektiivisemmän työn suuntaan. Aikaisempi rakenne oli osastojohtaja-keskeinen, mikä usein vaikeutti tutkijoiden luontevaa yhteistyötä.

TK-80 projektin yhteydessä pyritään selvittämään joitakin teoreettisia kysymyksiä. Niitä käsitellään joka toinen kuukausi pidettävässä tutkijakokouksessa. Niissä käsitellään myös kunkin tutkijan tutkimustyön etenemistä esitelmien pohjalta. Keskus tulee harjoittamaan tutkimusta yhteistyössä monien muiden laitosten kanssa. Esimerkiksi "uskon"-käsitettä tullaan selvittämään psykologian, sosiaalipsykologian ja kansatieteen laitosten kanssa.

Tieteellistä jatkokoulutusta (post-graduate) tullaan myös kehittämään. On havaittu, että yliopistosta tutkimuskeskukseen tulevat nuoret tutkijat eivät omaa vielä riittävän hyvää pohjaa tutkimustyöhön. Osittain tähän vaikuttaa se, että sosiologia on vielä "lapsenkengissään" yliopistotasolla. Nuorten tutkijoiden täytyy oppia tutkimustyö keskuksessa ja kasvattaa itseään. Tämä tapahtuu siten, että nuoremmilla on mahdollista jatkokouluttaa itseään. Keskuksella on lisäksi oma "tutor"-järjestelmä jatko-opiskelijoita varten. Myös yliopistojen post-graduate-koulutukseen lähetetään nuoria tutkijoita. Ulkomaan stipendejä käytetään myös jatko-opintoihin. Oman lukunsa muodostaa tutkimuskeskuksen sisäiseen käyttöön tarkoitettu julkaisu "tk-mühely" (työpaja), missä julkaitaan metodologiaan ja metodiikkaan liittyviä käännoiksi ulkomaisista tieteellisistä aikakauslehdistä ja kirjoista, kerrotaan uusista tutkimusmenetelmistä jne.

Tutkimuskeskuksen viimeaikaisista tutkimuksista voidaan ottaa joitakin esimerkkejä lyhyesti. (Hyvän läpileikkauksen tutkimuksista saa lukemalla mainitun englanninkielisen artikkelikokoelman.)

Unkarin sosialistisen työväenpuolueen keskuskomitea teki vuonna 1975 päätöksen kansansivistystyöstä. Päätökseen liittyi ehdotuksia ja linjanvetoja mm. siitä, miten kansansi-

vistystyötä on parannettava yleisradiotoiminnassa.

Tuolloin Unkarin yleisradiossa ajateltiin yleisesti, että kansansivistystyö (tieteen popularisointi, informatiiviset ohjelmat) on kunnossa. Vuosina 1976-77 ohjelmarakenteessa tehtiin kuitenkin muutoksia ja kansansivistystyöohjelmia lisättiin radiossa ja televisiossa.

Ohjelmarakenteen muutoksilla oli kielteisiä vaikutuksia. Kansansivistystyöohjelmat lähetettiin parhaina katselu- ja kuuntelu-aikoina, ja vastaanottajat kyllästyiivät. Alettiin tutkia näiden ohjelmien sisältöä. Havaittiin, että kielteinen reaktio aiheutui ohjelmien määrästä ja ajoituksesta, mutta ei laadusta. Päätettiin lopettaa osa näistä ohjelmista ja parantaa kansansivistystyön tasoa muilla keinoin.

Tv-ohjelmien katselutilanne on se, että suuri osa katsojista seuraa päivittäin televisiota klo 19.30-21.30. Käytössä on kaksi lähetyserkkoa. 2-verkon ohjelmia pystyy näkemään kuitenkin vain n. 50 % katsojista. Maan länsiosissa voidaan seurata myös ulkomaisia lähetyksiä: Itävallan, Jugoslavian ja Slovakian tv-ohjelmia. Katsojatutkimuksia ulkomaisista ohjelmista ei ole tehty, mutta suosittuja ovat mm. urheiluohjelmat, erityisesti talvella.

Usein 1- ja 2-verkon ohjelmat kansansivistystyön osalta ovat samanlaisia, koska tuettujen kansansivistystyöohjelmien määrä oli niin suuri.

Toisena esimerkkinä voidaan mainita laaja sisällönanalyttinen tutkimus siitä, miten taloudellinen tilanne heijastuu joukkotiedotusvälineissä. Kohteina ovat viisi valtakunnallista sanomalehteä, televisiouutiset (klo 19.30-20.00) ja radiouutiset (yhteensä n. 1 tunti/päivä). Analysoitavana on uutisaineisto. Uutisia on yhteensä n. 7000 ja sisältöluokkia n. 50. Tutkimuksesta on olemassa jo joitakin alustavia tuloksia.

On havaittu, että taloudelliset tosiseikat heijastuvat mainituissa uutisvälineissä melko suoraan. Ne kertovat hallituksen päätöksistä suunnilleen samalla tavalla. Kuitenkaan tiedotusvälineet eivät esitä vaihtoehtoja eri taloudellisten kysymysten ratkaisemiseksi eivätkä välitä taloudellisia kysymyksiä koskevaa

tausta-aineistoa riittävästi. Näyttää siltä, että joukkotiedotusvälineet ovat uutisissaan antaneet liian "ruusuisen" kuvan maan taloudellisesta tilanteesta.

Realistisemmän kuvan näistä välineistä on antanut radion uutiset. Tähän vaikuttaa mm. se, että radio on Unkarissa "riippumattomampi", sen journalistiset traditiot ovat pitempiä kuin esimerkiksi television, toimittajat ovat siellä saaneet paremman koulutuksen. Televisio ja USTP:n puoluelehdet ovat radioon verrattuna "propagandistisempia". Vuodesta 1976 lähtien kaikkien joukkotiedotusvälineiden antama kuva maan taloudellisista tosiasioista on tutkijoiden mukaan tullut kuitenkin realistisemmaksi. Aikaisemmin tiedotusvälineet olivat esim. ulkomaankaupan yhteydessä korostaneet SEV:n kautta syntyvää taloudellista riippumattomuutta kapitalististen maiden talouskriisistä. Vuoden 1976 jälkeen tiedotusvälineissä on enemmän korostettu Unkarin talouden asemaa yhtenä osana maailmantaloudesta ja -kaupasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Tutkijat esittivät syynä tähän epärealistisen kuvan antamiseen mm. "poliittisen kontrollin", joka antaa tiukat säännöt siitä mistä saa tiedottaa. Tutkijat väittivät, että sanomalehdissä ei esim. tiedetä, miten Unkarin kansantulo jakaantuu, kuinka suuret ovat puolustusmenot jne., jolloin taustatietojen välittäminen yleisölle saattaa jäädä puutteelliseksi.

Informaation tarve eri väestöryhmissä on vaihteleva riippuen mm. koulutustaustasta. Unkarin väestöstä n. 50 % ei ole käynyt kahdeksan vuotta kestävästä peruskoulua, ja tutkijoiden mukaan suuri osa kansalaisista ei ole erityisen kiinnostunut siitä, mitä televisio-uutisissa kerrotaan. Muiden tutkimusten mukaan n. 50 %:lla Unkarin väestöstä ei ole poliittista kantaa.

Tämän sisällönanalyysin sisältökategoriat ovat osaksi puhtaasti taloudellisia (tuottavuus, BKT) osa arkipäivän ajattelun kategorioita (elinkustannukset, asumiskustannukset, elintaso).

Hyvin koulutetut lukevat ulkomaisia lehtiä, joita Unkarissa on yleisesti saatavilla

("Neue Zürcher Zeitung", "Frankfurter Allgemeine Zeitung", "Newsweek" jne.), ja kuuntelevat ulkomaisia radiolähetyskiä, joiden avulla he pystyvät saamaan taustainformaatiota ulkomaan tapahtumista.

4 Tutkimusosastot

Lasten ja nuorten paneelitutkimukset. Lasten ja nuorten paneelitutkimusosastolla (3 tutkijaa) tehdään 3-17-vuotiaiden radion kuuntelun ja television katselun tutkimuksia päiväkirjojen perusteella. Täytettävät päiväkirjalomakkeet lähetetään postitse viikottain 1800 vastaanottajalle. Palautusprosentti on 62-65 % vuodenasajasta yms. riippuen. Alhaisin palautusprosentti, noin 50-60 %, on 3-8-vuotiaiden ryhmässä, jossa vanhemmat täyttävät päiväkirjat. Aktiivisimmin palauttavat yli 12-vuotiaat. Ensimmäiset koeotokset aloitettiin vuonna 1978 ja vuoden 1979 alusta lähtien tutkimuskierros on suoritettu yhteensä kuusi kertaa.

Päiväkirjoilla kootuista tiedoista ei ole tehty toistaiseksi varsinaisia tutkimuksia, vaan ne on lähetetty tiedoksi radion ja television johdolle. Yleisradion johtoa kiinnostaa erityisesti yksittäisten ohjelmien katselija- ja kuuntelijamäärät. Tutkimuskeskusta kiinnostavat yhteenvedot, mutta niiden tekemiseksi ei vielä toistaiseksi ole riittävästi aineistoa.

Viikkotutkimusten yhteydessä tutkitaan kuuntelu- ja katseluajan lisääntymistä eri päiville ja vuorokaudenajoille sekä television katseluun käytettyä kokonaisu aikaa. On havaittu, että television katselu ja radion kuuntelu vaihtelevat määrältään ikäluokittain. Jo aivan pienetkin lapset katselevat paljon televisiota. Aktiivisimmin katsovat 12-14-vuotiaat, sen jälkeen katselumäärät vähenevät. Radion kuuntelun määrä kasvaa sen sijaan iän mukana ja murrosikäiset käyttävät joukkotiedotusvälineisiin käytetystä ajasta noin 50 % radion kuunteluun. Pienet lapset käyttävät joukkotiedotusvälineiden seuraamiseen käytetystä ajasta noin 10 % radion kuunteluun. Päiväkirjatutkimuksissa on ollut kuitenkin vaikeuksia saada luotettavia tietoja radion kuuntelun käytetystä ajasta, koska sitä käytetään taustakuunteluun. Lasten kohdalla

onkin ollut vaikeampi erotella kuuntelu- ja katselumääriä kuin aikuisten kohdalla. Ulkomaisten televisio-ohjelmien katselusta ei ole tehty erillisiä selvityksiä, mutta parhaillaan ollaan tekemässä läntisiltä alueilta tällaista tutkimusta. Koska Unkarin televisiossa ei ole lähetystyksiä maanantaisin, on ulkomaisten televisio-ohjelmien katselu niiden näkyvyysalueilla silloin yleistä. Läntisillä alueilla näkyvien Jugoslavian, Itävallan ja Slovakian televisiolähetysten katselussa on kuitenkin kielivaikeuksia.

Televisio-ohjelmien rakenne Unkarissa on sellainen, että lähetys alkaa arkisin yleensä noin klo 16.30. Silloin on sekä nuorille että aikuisille tarkoitettuja ohjelmia. Klo 19-19.30 on lapsille tarkoitettu oma ohjelma, johon kuuluu iltasatu, mainoksia ja iltavoimistelu. Koska televisiossa on aikuisten ohjelmia suhteellisesti enemmän kuin lasten ohjelmia, niin niitä katsotaan myös siksi enemmän. Lasten ohjelmat ovat kuitenkin suhteellisesti enemmän katseltuja, mutta niitä lähetetään vähemmän. Lauantaiaamupäivällä ei ole lasten ohjelmia. (Unkarissa ollaan parhaillaan siirtymässä viisipäiväiseen työviikkoon. Tällä hetkellä joka toinen viikko on viisipäiväinen. Kouluissa on kuitenkin kuusipäiväinen työviikko.) Sunnuntaina aamupäivällä on paljon lasten ohjelmia ja niitä katsotaan yhtä paljon kuin pääohjelmiakin. Viime vuosina on havaittu, että lasten vanhemmat eivät saa lapsia pois television ääreltä viikonloppuisin. Opettajat ovat valittaneet koululasten väsyneisyyttä maanantaisin; tämä väsymys johtuu paljosta television katselusta juuri sunnuntaisin. Lääkärit ovat olleet huolestuneita erityisesti korkeiden kerrostalojen ylimmissä kerroksissa asuvien lasten stressin ja verenkiertohäiriöiden lisääntymisestä. Syyksi on esitetty huomattava liikunnan ja ulkoilun vähentyminen runsaan televisionkatselun vuoksi viikonloppuisin: usein lapset eivät käy ensinkään ulkona sunnuntaisin. (Luonnollisesti myös leikki- ja ulkoilupaikkojen läheisyys eri asuntoalueilla yms. ympäristöseikat vaikuttavat ulkoiluharrastuksen määrään.)

Television lastenohjelmissa on siksi lisätty liikuntaa ja ulkoilua kysitteleviä ns. aktivoi-

tiohjelmiä, vaikkakin melko huonolla menestyksellä. Sunnuntain aamuhjelmissa on mm. kehoitettu jonkin kaupunginosan lapsia tulemaan läheiseen uimahalliin kilpailuun, mutta tulijoita oli vain muutamia. Televisiossa lasten ohjelmajaksoon klo 19 jälkeen kuuluu aina iltavoimistelua, jolla pyritään myös aktivoimaan liikunnan harrastusta koko perhepiirissä.

Alle kouluikäisten päiväkirjatutkimuksissa on monia metodisia ongelmia. Aina ei selviä, kuka kirjan on täyttänyt: isovelji, äiti vai isä. On jossakin määrin epäselvää, mitä tarkoitetaan jonkin ohjelman katselulla, perustuvatko annetut tiedot muistamiseen jne. Kaikki nämä aiheuttavat epävarmuutta tuloksissa. Käyttöaikatietoja on pyritty tarkistamaan myös huoneisiin sijoitetuilla kameroilla. Katselumääräerot näin mitattuina ovat noin 25 %.

Tutkimustoksia unkarilaisten lasten ja nuorten television katselusta ei ole vielä kovin paljon saatavilla. Asuinpaikan on todettu aiheuttavan sellaista eroa, että pienissä kylissä ja taajamissa lapset katselevat televisiota enemmän kuin pääkaupungissa. Tämä johtuu ehkä muista vapaa-ajanviettomahdollisuuksista ja -tavoista, joissa on eroa.

Päiväkirjatutkimusten tieteellinen tavoite on perustietojen kerääminen. Ennen tutkimuskeskuksen ajankäyttötutkimuksia Unkarissa ei ole ollut mitään lasten ja nuorten joukkotiedotustutkimusta. Tutkimuskeskus on pyrkinyt jatkuvasti kehittämään tutkimusmenetelmiä. Tällä hetkellä metodeihin ollaan tyytyväisiä. Viikottain päiväkirjoja saadaan yli 1000 lapselta ja nuorelta. Näin laajoja päiväkirjatutkimuksia ei tulla tekemään jatkuvasti, vaan vähitellen pyritään aloittamaan perusteelliset vapaa-ajan käyttötutkimukset. Eräänä kohteena tulee olemaan hyvin paljon televisiota katsovien (ns. teleania) persoonallisuus- ym. tekijöiden selvitys. Tällöin tutkitaan koulumenestyksen, sosiaalisen taustan, luokkayhteisössä olevan aseman, toveripiirikäytöksen yms. tekijöiden ja televisionkatselun yhteyksiä noin 1000 lapsen otoksessa.

Lasten ja nuorten paneelitutkimuksista tutkimuskeskus on tähän mennessä laatinut yhden laajemman raportin radiolle, televisiolle ei

vielä yhtään. Tutkimuksissa on mm. havaittu, että 15-17-vuotiaat eivät käytä radiota ja televisiota paljoa poliittisten tietojen hankintaan. Tämä ilmenee mm. uutislähetysten ja erityisesti pääuutislähetysten melko vähäisenä seuraamisena. Onkin suunniteltu toteutettavaksi nuorten omat uutiset parin vuoden kuluttua. Radion osalta 15-17-vuotiaat kuuntelevat eniten kevyttä tanssimusiikkia. Eri ikäryhmiin liittyy myös ns. kohdeyleisöongelmia. Esimerkiksi 7-9-vuotiaille tehdään hyvin vähän ohjelmia, ja he eivät löydä ikään kuin omia tarpeitaan vastaavaa ohjelmaa televisiosta ja radiosta.

Yleisen mielipiteen tutkimusosasto. Yleisen mielipiteen tutkimusosastolla on 10 tutkijaa ja yksi sihteeri. Tutkijoista kaksi on sosiologia, kaksi psykologia ja yksi oikeustieteilijä. Osaston johtaja ja varajohtaja ovat myös tutkijoita. Yleisen mielipiteen tutkimuksen tavoitteena on paljastaa yleisen mielipiteen erityisluonne ja sen luomisen, vahvistamisen ja muuttamisen lainmukaisuudet. Empiiristen, maan koko väestöä tai määrättyjä sosiaalisia ryhmiä edustavien otostutkimusten luonne on kaksinaiminen: ne auttavat todentamaan ne teoriat ja ajatukset, jotka koskevat yleisen mielipiteen prosessin roolia yhteiskunnan tiedonvälitysjärjestelmässä ja joukkotietoisuuden dynamiikassa ja ne kuvaavat ja analysoivat niitä mielipiteen ja mielialojen muutoksia, joita poliittisen järjestelmän ja koko yhteiskunnan päätökset aiheuttavat. Taloudellisia kysymyksiä koskeva yleisen mielipiteen tutkimus yrittää selvittää ihmisten mielipiteiden ja asenteiden vuorovaikutusjärjestelmää.

Tutkimuskeskus harjoittaa kahdenlaisia empirisiä yleisen mielipiteen tutkimuksia: 1) poikkeikkaustutkimukset: kuvataan yleisön reaktioita määrättyihin tapahtumiin; 2) paneelitutkimukset: analysoidaan mielipiteiden muutoksen dynamiikkaa pitkäkkönä ajanjaksona toistettujen survey-tutkimusten avulla.

Noin 95 % yleisen mielipiteen osaston tutkimuksista tehdään Unkarin sosialistisen työväenpuolueen käyttöön. Tämän lisäksi osasto tutkii tuotantolaitoksille ja radio- ja televisiokomitealle. Tutkimuksista julkaistaan tällä hetkel-

lä noin 40 %, mutta pyrkimyksenä on lisätä tutkimustulosten julkaisua.

Ennen Unkarin joukkotiedotuksen tutkimuskeskuksen perustamista vuonna 1969 tehtiin Unkarin radion yleisötutkimusosastolla vuosina 1966-68 ajankohtaisia poliittisia kysymyksiä käsittelevä yleisen mielipiteen tutkimus. Tutkimuksella hankittiin tietoja siitä, mitä ihmiset tiesivät ja mitä mieltä he olivat vuonna 1968 käyttöönotettavasta uudesta taloudellisesta mekanismista Unkarin kansantaloudessa.

Yleisen mielipiteen tutkimusta pidetään tärkeänä siksi, että Unkarin sosialistinen kansantasavalta ja sen politiikka perustuvat kaupunkilaisten, maalaisten ja sivistyneistön yhtenäisyydelle. Ajankohtaisista talouspoliittisista ja kulttuuriin liittyvistä kysymyksistä on tehty runsaasti tutkimuksia. On tutkittu mm. internationalistisia asenteita, ulkopoliittisten tapahtumien seuraamista, tuotantolaitosdemokratiaa.

Vuonna 1975 aloitettiin ensimmäiset pitkän aikavälin tutkimukset, jolloin samat kysymykset on toistettu eri vuosina. Etusijalla ovat olleet suhtautuminen taloudelliseen tilanteeseen, asutokysymys ym. tutkimukset, joita on täydennetty radion, television ja sanomalehdistön samoja aiheita käsittelevillä sisällönanalyysillä.

Tutkimustilaukset ovat hyvin erilaisia ja ne jaetaan osaston tutkijoille kiinnostuksen mukaan. Tutkimuksista tehdään usein väitöskirjoja tai niitä käytetään aineistoina niihin. Parhailtaan on osastossa tekeillä mm. kaksi väitöskirjaa, joista toinen tutkii unkarilaisten työläisten maailmankuvaa ja toinen maatalouden suuntaamista.

Yleisen mielipiteen tutkimuksen otokset edustavat yleensä joko koko maata tai vain Budapestiä tutkimusongelmasta riippuen. Erityistutkimuksia on tehty myös eri väestökerrosten mielipiteistä. On esimerkiksi tutkittu jonkin taloudellisen toimenpiteen suunnitteluvaiheessa talousasiantuntijoiden mielipiteitä asiasta ja myös kansalaisten mielipidettä. Kun esimerkiksi hallintohenkilökunnan kasvu pysäytettiin, kysyttiin työläisiltä ja hallinto- ja toimistohenkilökunnalta mielipiteitä toimenpiteestä. Suhtautumista mustalaisiin on tutkittu niiden keskuu-

nessa, jotka joutuvat tekemisiin heidän kanssaan ja myös muiden kansalaisten mielipidetta asiasta on kysytty.

Yleisen mielipiteen tutkimusosaston päätehtävänä on tietojen kokoaminen erilaisille poliittisille järjestöille ja laitoksille suunnitella olevista tai pian toteutettavista erilaisista yhteiskuntapoliittisista toimenpiteistä. Tällöin tutkitaan ja kuvataan yleisen mielipiteen rakennetta ja siihen vaikuttavia tekijöitä kulloisestakin asiasta. Maan taloudellista tilannetta kartoittavassa tutkimuksessa esimerkiksi todettiin, että ihmiset pitävät maan taloudellista tilannetta hyvänä, mutta omaa taloudellista tilannettaan huonona. Ristiriitaisuus on tutkijoiden mukaan siinä, että ihmiset eivät yhdistä omia etujaan valtion etuihin. Kun tutkittiin, miksi näin on, havaittiin mm., että radio, televisio ja sanomalehdistö antoivat "ruusunpuunaisen" kuvan maan taloudesta vastoin taloudellisia tosiasioita. Tämä ilmeni siten, että joukkotiedotusvälineet kiinnittävät ensisijaisista huomiota taloudellisiin saavutuksiin ja myönteisiin tuloksiin, kun niiden päinvastoin pitäisi kiinnittää huomiota taloudellisiin tehtäviin ja ongelmiin. Näin saatujen tutkimustulosten perusteella tehtiin johtopäätös, että ihmisiä pyritään innostamaan suurempaan tuottavuuteen. Aikuisten paneelitutkimukset. Aikuisten paneelitutkimusten osastolla on kaksi tutkijaa ja kaksi toimistosihteerää. Osasto tutkii aikuisväestön radion kuuntelun ja television katselun määriä postikyselyjen avulla.

Otos vaihtelee vuosittain. Perusotokset käsittävät yhteensä 10 000 vastaanottajaa. Osasto on kehittänyt peruslomakkeet, minkä lisäksi yksittäisten ohjelmien vastaanottoa tutkitaan erilaisilla lomakkeilla. Keskus on myös itse hakenut vastaajia julkaisemalla vuosina 1969-74 sanomalehdissä ilmoituksia.

Seurantalomakkeet lähetetään vastaajille syksyisin kevään tilannetta varten. Joka viikko tutkitaan 1500 aikuisen otoksella radion kuuntelua ja television katselua. Lisäksi tutkitaan 500 hengen otoksella kolmen, satunnaisesti valitun viikon ajalta ohjelmaseurantaa. Osasto on tehnyt tällä menetelmällä tutkimuksi vuodesta 1974 alkaen. Radiolle tehdään 10 viikon ajalta

tutkimuksia tammikuun alun ja syyskuun lopun väliltä. Tällöin saadaan parin ensimmäisen viikon ajalta vastauksia melko hyvin. Syksyllä vastausprosentti on jopa 50 %. Radion kuuntelun osalta palautusprosentti on huonompi, koska radion kuuntelu on usein taustakuuntelua. Koska radiossa on noin 150 ohjelmaa päivittäin, on vastauslomake hyvin työläs täyttää eli vastaaja jättää lomakkeen mielummin täyttämättä kuin alkaa sitä täyttää. Sosiaaliryhmien mukaan palautusprosentteissa ei ole eroja.

Television katselusta on saatu jo joitakin tuloksia. Keskimääräinen viikottainen aikuisväestön katseluaika on 15 tuntia 16 minuuttia. Päivittäin katselumäärä vaihtelee 1-2 tunnin välillä ja viikonlopulla 3-4 tunnin välillä. Esimerkiksi vuonna 1979 katselumäärät (tunteina ja minuutteina) olivat eri viikonpäivinä seuraavat:

viikon-päivä	27 viikon perusteella	47 viikon perusteella
maanantai	(televisiossa ei ohjelmaa)	
tiistai	2 t 4 min	1 t 49 min
keskiviikko	2 12	2 12
torstai	1 55	1 48
perjantai	2 3	2 2
lauantai	3	2 57
sunnuntai	3 31	3 28

47 viikkoon sisältyy yhteensä noin 3000 ohjelmaa. Jos katselu on jäänyt alle 3 prosentin, ei niitä ole otettu mukaan. Television katselua eri sosiaali-, ammatti- ja koulutustasoryhmissä ei ole toistaiseksi analysoitu. Tekeillä on tutkimus, mitä ohjelmatyyppejä mitkin sosiaalikerrokset katsovat. Kunkin tutkimusvuoden lopulla osasto tekee yhteenvedot tuloksista, jolloin saadan selville esimerkiksi tiedot suosituimmista ohjelmista jne. Suosittuja ohjelmia ovat elokuvat, salapoliisi- ja kriminaalifilmit (Kojak, Colombo, Pyhimys), joita katsoo noin 75-80 % aikuisväestöstä. Television pääuutisia (klo 19.30-20.00) katsoo noin 58-60 % aikuisväestöstä.

Metodologian ryhmä. Metodologian ryhmä on nuorin tutkimuskeskuksen ryhmistä, se on perustettu vuonna 1976. Ryhmään kuuluu neljä tutkijaa, jotka ovat suorittaneet sosiologian opinnot yliopistossa. Ryhmä syntyi siten, että keskuksen kyselyosasto alkoi kiinnostua metodien kehittamisestä ja jotkut lyöttäytyivät sitten

omaksi metodologian ryhmäkseen.

Metodologian ryhmän työ kohdistuu kaikkien tutkimuskeskuksen tutkimushaarojen, tietoisuuden, yleisen mielipiteen ja joukkotiedotuksen tutkimuksen metodologisiin kysymyksiin.

Ryhmä on tehnyt yhteenvetoja vanhoista kyselytutkimuksista ja rakentanut tutkimuskeskuksen otokset sekä paneeli- että yleisen mielipiteen tutkimuksia varten. Kun joku tutkimuskeskuksen tutkija tekee kysely- tai haastattelulomakkeita, ryhmä antaa neuvoja kysymysten muotoilussa yms. Perusotosten rakentamisessa on käytetty hyväksi Unkarin keskustilastoviraston joka kymmenes vuosi tekemiä väestötilastoja. Paneelitutkimuksissa perusotos on n. 750, mikä on jaettu ikäluokittain 150 hengen otosryhmiin. Kukin ryhmä edustaa kutakin ikäluokkaa ja koko otos koko väestöä.

Ryhmä on julkaissut haastattelututkimuksen käsikirjan haastattelijoita varten.

Tutkimuskeskus käyttää lähinnä USA:ssa kehitettyjä otostutkimuksen peruseriaatteita, mutta niitä sovelletaan Unkarin olosuhteisiin. Tutkimuskeskus on soveltava laitos ja niinpä sen metodologian ryhmä ei tee otostutkimuksen teoreettista tai periaatteellista tutkimusta, vaan se tehdään yliopiston sosiologian ja psykologian laitoksilla.

Empiirinen sosiologinen tutkimus Unkarissa on hyvin nuorta. 1950-luvulla empiirinen tutkimus ei ollut sallittua. Sen asema on vähitellen vakiintunut vasta 1965-75. Yliopistossa sosiologiaa pääaineena on voinut opiskella vasta vuodesta 1971 alkaen. Aikaisemmin oli valitsevana ajattelutapana, että pitää olla "kypsiä" ennenkuin voi opiskella yhteiskunnan liikelakeja ja tätä ei vielä 19-vuotias yliopistoon tuleva opiskelija ollut.

Viime aikoina ryhmä on tehnyt kolme vuotta tutkimusta, jonka Postilaitos teki jo vuonna 1947 kyselytutkimuksena. Vastaaajilta kysyttiin kolme toivetta, mitkä he haluaisivat täyttää. Tutkimuskeskus on nyt toistanut saman tutkimuksen. Ensin toistettiin tutkimus 1000 ihmisen otoksella. Sen jälkeen otettiin 10 suosituinta toivetta ja niistä uuden vastaajajoukon piti valita 3 suosituinta. Sitten otettiin 10 vähiten suosituinta ja niistä piti niinkään valita

kolme. Muotoiltiin uusia kysymyksiä ja selvitettiin, miten kysymysten muotoilu vaikuttaa vastauksiin. Tutkimus on vielä kesken.

Metodologian ryhmä on selvittänyt myös mahdollisuuksia vähentää haastattelututkimuksissa käytettyjen kaikkien 19 läänin lukumäärää kustannusten pienentämiseksi. Viime aikoina ryhmä on perehtynyt erityisesti vanhusten tutkimuksen metodologisiin ongelmiin: tutkimuskohteenä ovat olleet vanhusten sosiaaliset kodit, miksi ja minkälaiset vanhukset joutuvat niihin ym.

Ryhmä on selvittänyt myös lomakkeilla olevien kysymysten määrän vaikutusta vastauksiin. Joka vuosi tehtävissä "omnibus"-kyselyissä, joihin jokainen keskuksen osasto voi sisällyttää omia kysymyksiään, ryhmä on testannut lomaketeknisiä seikkoja, mutta myös teoreettisesti kiinnostavia kysymyksiä.

Ryhmä ei ole tehnyt sekundaarianalyseja aikaisemmista aineistoista, koska alkuaikojen keskus on runsaan kymmenen vuoden ikäinen - menetelmät ja tietokoneohjelmat ovat olleet kehittymättömiä. Tähän mennessä ryhmä on tehnyt neljä ohjelmaa tietokoneille ja parhaillaan ollaan vaihtamassa konetyyppejä (amerikkalainen CDC-konekanta), johon liittyvä ohjelmakehittäminen kuuluu ryhmän vastuulle.

Kysely- ja haastattelulomakkeiden ensimmäistä muotoilua varten käytetään usein syvähaastatteluja, joiden pohjalta tutkija tekee ensimmäisen lomakeversion. Tämä tarkistetaan yhdessä metodologian ryhmän kanssa. Syvähaastattelujen tekemiseen käytetään kaikkein kokeilempia haastattelijoita.

Jokaisen haastattelulomakkeen lopussa on haastattelutilannetta koskevia kysymyksiä, jotka haastateltava itse täyttää. Tällöin kysytään mm. haastattelun johdattelun riittävyyttä, syytä mahdolliseen vastaamattomuuteen, tiesikö etukäteen haastattelun aiheesta, oliko arkaluontoisia kysymyksiä, oliko kiinnostavia kysymyksiä, oliko haastattelija tarkistanut vastaajan henkilöllisyyden, oliko vastaaja kysynyt miksi hänet oli valittu, oliko vastaajalle selvitetty saako hän nähdäkseen tutkimustulokset jne. Metodologian ryhmä analysoi kaikki nämä tiedot ja pyrkii kehittämään näin menetel-

miä.

Haastatteluosasto. Haastatteluosastoon kuuluu 29 henkeä, joista 20 on vakituista päätoimista haastattelijaa. Osasto hoitaa haastattelujen mekaanisen ja teknisen puolen, mutta ei tulosten analysointia.

Keskuksen haastattelijaverkosto, jonka se on itse kouluttanut, on ainoa maanlaajuinen päätoimisten haastattelijoiden verkosto. Markkina- ja suhdannetutkimuslaitos käyttää free lance -haastattelijoita. Vuodesta 1979 lähtien keskus on rakentanut amatöörihaastattelijoiden verkostoa sellaisia tutkimuksia varten, joissa on iso otos tai joissa tarvitaan tulokset nopeasti.

Haastatteluista n. 90 % tehdään keskuksen standardilomakkeilla, joita on kaksi. Toinen lomake on yleisen mielipiteen tutkimusta ja toinen joukkotiedotuksen kulutustutkimusta varten. Jokaista haastattelijaa kohti tulee noin 10-15 haastattelua. Haastatteluja varten maa on jaettu kymmeneen alueeseen.

5 Julkaisutoiminta

Perustamisestaan (1969) lähtien tutkimuskeskus on pyrkinyt kokoamaan Unkarin radion ja television piirissä työskentelevien - toimittajien, toimituspäälliköiden, yksiköiden johtajien ja tutkijoiden - teoreettiset voimavarat, harjoittamaan yhteistyötä eri tutkimuslaitosten kanssa ja julkaisemaan tutkimustulokset. Tutkimuskeskuksen oma tieteellinen aikakauskirja "Radio- ja televisiokatsaus" (Rádió és Televízió Szemle) ilmestyy neljä kertaa vuodessa 150 kpl:n painoksena. Se on ilmestynyt 11 vuotta. Sarjassa on julkaistu Unkarin huomattavimpien joukkotiedotuksen asiantuntijoiden tutkimuksia. Kirjoittajien joukossa on myös radion ja television johtajia, eri osastojen ja toimitusten päälliköitä sekä toimittajia. He esittävät arkipäivän työstä nousevia ajatuksiaan ja pyrkivät herättämään niihin yleistä mielenkiintoa. Muut kirjoittajat ovat tunnettuja kulttuurialan ja julkisuuden henkilöitä, kuten esteetikkoja, filosofi ja sosiologeja. Pääosan artikkeleista ovat kuitenkin kirjoittaneet tutkimuskeskuksen - enimmäkseen nuoret - tutkijat.

Aikakauskirjan jokaisessa numerossa on sisällysluettelo englanniksi ja venäjäksi. Koska aikakauskirjassa julkaistujen tutkimusten määrä oli noussut melko suureksi, julkaistiin vuonna 1978 ulkomaista lukijaa varten englanninkielinen valikoima vuosina 1976-77 siinä ilmestyneistä tutkimuksista (Mass Communication Research Centre, Recent Studies 1976-1977, Budapest 1978, 176 p.). Rajallisen sivumäärän takia tästä englanninkielisestä tiivistelmäkokoelmasta jätettiin kuitenkin pois joitakin ulkomaisen lukijan hyvin tuntemia teemoja, kuten kansainväliset tiedotustutkimuksen tapahtumat, suurten radio- ja tv-yhtiöiden sekä suurten lehtiryhmien toiminta. Näille lehdessä on omat osastonsa, kuten "panoraama" ja "katsaus". Pois jätettiin myös Unkarin tiedotusvälineiden kysymyksiä käsittelevä runsas aineisto, josta keskustellaan "foorumi"- ja "tutkimus työskentelee" -osastoissa. Niinpä tämä englanninkielinen valikoima muodostaa yhteenvedon tutkimuskeskuksen omien tutkijoiden töistä. Vaikka tutkimusalue onkin näin hieman kaventunut, julkaisusta saa hyvän yleiskuvan keskuksen tutkimuksista, koska siihen on sisällytetty tiivistelmät keskuksen "Tutkimuksia" (Tanulmányok) -sarjassa ko. vuosina julkaistusta empiirisistä ja teoreettisista töistä.

Keskus julkaisee yhdessä Unkarin tietotiedon (MTI) kanssa "Tiedonantoja" (Közlemények) -sarjaa, joka on yhtäältä tarkoitettu eri tiedotusvälineiden toimitustyötä tekeville sekä muille viestinnän asiantuntijoille, poliitikoille ja sivistyneistön edustajille ja toisaalta tutkimuskeskuksen sisäiseen käyttöön. Sarjassa julkaistaan merkittäviä kansallisia ja kansainvälisiä tutkimustuloksia, artikkelikäännöksiä alan ulkomaisista aikakauskirjoista, konferenssiesitelmiä ja tilastotietoja. Skaala on laeva käsittäen viestinnän psykologiset, sosiaalipsykologiset, kielitieteelliset, semioottiset, sosiologiset, esteettiset ja metodologiset näkökulmat.

Keskuksen tutkijoiden omaan käyttöön ja muutamille ulkopuolisille tutkijoille on tarkoitettu "Työpaja" (Tömegkommunikációs kutatóközpont műhely) -sarja, jossa julkaistaan teo-

reettisiä, metodologisia ja sosiologisia kysymyksiä käsitteleviä töitä - kuten "Tiedon-antoja"-sarjassa - tieteellisen itseymmärryksen ja jatkokoulutuksen tarpeisiin. Tämän monisteen avulla pystytään seuraamaan ajankoh- taista, eri kielialueilla käytävää metodologis- ta keskustelua. Viimeksi sarjassa julkaistiin Pertti Hemänuksen ja Kjeld Veirupin artikkelei- ta journalismin objektiivisuudesta.

Keskuksen "Ammattikirjasto" (Szakkönyvtár) -sarjassa julkaistaan noin kuusi monografiaa vuodessa. Sarjassa on ilmestynyt kaikkiaan jo 46 teosta (!). Millään muulla sosiologian eri- tyisalueella ei ole julkaistu näin paljon kir- joja. Painokset ovat unkarilaisittain pieniä. Viimeksi on julkaistu Kaarle Nordenstrengin "Tiedotusoppi", joka ilmestyi 1800 kpl:n pai- noksena vuonna 1979 (kirja oli loppuunmyyty tammikuussa 1980).

Kirjasarjan monografioista 6 keskittyy joukkotiedotuksen teoriaan, 8 sisältää empii- risiä tuloksia ja teoriaa ja 3 on konferenssi- raportteja. Kolme muuta teosta käsittelee joukkotiedotuksen yleisempiä kysymyksiä ja yk- si teos kulttuurisosiologiaa. Useimmat sosio- logiset teokset ovat ulkomaisten tutkimusten käännöksiä (12 teosta) ja loput ovat unkaril- aisten tutkijoiden töitä (9 teosta). Kirja- sarjan ei-sosiologiset teokset ovat unkarilais- ten kirjoittajien teoksia käsitellen radion ja television ohjelmatoiminnan käytännöllisiä as- pekteja.

Analyysissään kirjasarjan teoksista Miklós Tomka (ks. Recent Studies 1976, 1977, s. 130- 135) toteaa Nordenstrengin teoksesta seuraa- vaa: "Hän kuvaa joukkotiedotusta antropologisen mallin puitteissa. Eräs luonnollinen ja siksi kaikkein arvokkain seuraus hänen lähestymistä- vastaan on se, että hänellä on paljon enemmän sanottavaa kielestä, kuin kellään aikaisemmal- la teossarjan kirjoittajista. Toisaalta hänen mallinsa olennaisena osana on yhteiskunnallinen determinatio, mihin kuuluvat sosiaalisen ra- kenteen ja vallan kysymykset. Vaikka en oikein pääse perille tekijän staattisesta yhteiskunta- käsityksestä ja se on jotenkin hämmentävä, us- kon silti, että teos on eräs arvokkaimmista viime aikoina ilmestyneistä johdatuksista jouk-

kotiedotuksen teoriaan. Kirjan loppuosassa pu- hutaan laajasti tiedotustutkimuksen kohteesta, historiasta ja mahdollisuuksista. Siksi sillä voi olla yhtäläistä käyttöä sekä teoreettisen että empiirisen tutkimuksen kannattajille."

Sarjassa on jo julkaistu unkariksi käännet- tynä mm. Raymond Williamsin "Communication", William Belsonin "The Impact of Television", I. Gazaneuven et. J. Oulifin "La Grande chance de la télévision", Jean Tardieun "Grandeurs and faiblesses de la radio", Joseph. T. Klapperin "The Effects of Mass Communication", Antonea Kloskowskan "Kultura masowa", Gary A. Steinerin "The People Look at Television I-II".

Teossarjassa julkaistuista unkarilaisten tutkimuksista pääosa keskittyy joukkotiedotuk- sen erityiskysymyksiin. A. Szekfü ja M. Hoppál ovat toimittaneet teoksen elokuvan semio- tiikasta, mikä rikastuttaa elokuvan sosiologiaa ja osoittaa semiotiikan tärkeyden ja käyttökel- poisuuden joukkotiedotuksen analyysissa. K. Varga tutkii uusien ajatusten leviämistä kehity- tävässä yhteiskunnassa ja erittelee joukkotie- dotuksen roolia yhteiskunnan modernisoitumis- prosessissa. L. Balogh tutkii kirjallisuuden kommunikatiivista roolia ja kytkee siten tie- dotustutkimuksen muuhun kulttuuritutkimuksen alueeseen.

J. Lévai ja I. Vitányi ovat tutkineet parin viime vuosikymmenen ajalta suosittuja iskelmiä ja ovat saaneet joitakin mielenkiintoisia tu- loksia suosikki-iskelmien aiheiden ja arvojär- jestelmien muutoksista. Etnologi M. Hoppál on tutkinut tiedonvälitystä ja joukkotiedotusta unkarilaisessa kylässä. Hän on pyrkinyt myös osoittamaan, miten erilaiset kommunikaation muodot ja tavat ilmenevät ja vaikuttavat joka- päiväisessä elämässä. Ajankäyttötutkimuksella kerätyillä tiedoilla M. Tomka on analysoinut television katselun ja radion kuuntelun roolia päivittäisessä toiminnassa. Hän tutkii samalla erilaisten kulttuurin välittäjien roolia sekä television katselun ja sosiaalisen yhteisöelä- män välisiä suhteita. Eräs keskeinen kirjan aiheista on yksityiskohtainen analyysi radion kuuntelun ja television katselun samanaikai- suudesta muiden toimintojen kanssa.

Tutkimuskeskuksen julkaisu- ja dokumentaatio-osastossa työskentelee yhteensä 10 henkilöä, joista osa on myös tutkijoita. Osastoon kuuluvat mm. keskuksen julkaisujen toimittajat. Henkilökunnasta kolme työskentelee kirjastossa; yksi kokopäivätoiminen informaattikko ja kaksi tai kolme päivää viikossa työskentelevää dokumentalistia, joista toinen huolehtii tieteellisten aikakauslehtien dokumentaatiosta. Osaston käytössä on lisäksi 10-15 sivutoimista kääntäjää, jotka työskentelevät yliopistossa.

Osaston pääasiallinen tehtävä on käännösten tekeminen ja keskuksen oman julkaisutoiminnan hoitaminen sekä näiden ja muiden analyyttisten aineistojen dokumentointi neulakorteille.

Kirjastossa on noin 8000 kirjaa, 6000 monografiaa ja käsikirjoitusta ja 100 ulkomaista tieteellistä aikakauslehteä. Neulakorteille on dokumentoitu noin 6000 julkaisua, joista käännöksiä noin 2000. Kirjoja ei lainata ulos, vaan ne ovat yksinomaan keskuksen tutkijoiden käytössä.

Aluksi keskuksen tutkimusalueeseen kuului vain radio ja televisio, mutta vuodesta 1976 lähtien on mukaan otettu systemaattisesti myös lehdistön alue. Lehdistöä käsittelevä kirjallisuus on pääasiassa saksankielistä. Metodologinen ja metodinen kirjallisuus on englannin- tai saksankielistä. Myös ranskan- ja venäjänkielistä aineistoa on jonkin verran.

Kirjastolla on vaihtosuhteet Krakovassa olevaan sosialististen maiden alueellisen dokumentaatiokeskuksen, CECOMin kanssa. Ulkomaisten vaihtosuhteiden perusteella keskus saa vuosittain noin 200 kirjaa. Pääosa ulkomaisista kirjoista ostetaan.

Kirjasto on kehittänyt Deweyn luokituksen perusteella oman nelinumeroisen avainsanasovelutuksen. Kortistoja on neljä: keskuksen omista aineistoista tekijänmukainen ja edellä mainittuihin avainsanoihin perustuva asiahakemisto; käännöksistä ja monisteista on oma tekijänmukainen ja asiahakemisto; kirjoilla on oma kortistonsa. Lisäksi on CECOMin abstraktikortisto.

Kirjasto on lisäksi dokumentoinut laajan unkarilaista yhteiskuntatieteellistä tutkimusta sisältävän artikkeliaineiston, joka on koottu aikeuskasvatuksen, sosiologian, psykologian, kirjallisuustieteen, elokuva- ja teatteritieteen tieteellisten aikakauslehtien perusteella.

Keskuksen tutkimusteemat vahvistetaan kaksivuotiskausittain, ja kirjasto hankkii niiden perusteella uutta kirjallisuutta määrätystä teemasta säännöllisen kirjahankinnan lisäksi. Tutkimusteemat perustuvat paljolta jo aikaisemmin esillä olleisiin teemoihin.

Jyrki Jyrkiäinen